

צירוף שיעורים לחיוב ברכה אחרונה

אכל פחות משיעור משבעת המינים או מיין

ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה על כזית; לכן טוב ליזהר שלא לשתות (אלא) פחות מכזית, או רביעית. (ובסימן תרי"ב סעיף י' הסתפק לענין שיעור הזמן שהשתיה מצטרפת אם הוא כא"פ כמאכלים או כדי שתיית רביעית)

צירוף מאכלים לשיעור

משנה ברורה הלכות ברכת הפירות סימן רי סעיף א

(ע"פ כנה"ג הגהות הטור א, מג"א א)

מאכלים אם אותה ברכה אחרונה מצטרפים לשיעור

צירוף מאכלים עם אותה ברכה אחרונה

(א) האוכל - כל האוכלין מצטרפין לכזית לברך עליהן ברכה אחרונה הראויה להן אם משבעת המינים ברכה מעין ג' אם שלא מז' מינים לענין בנ"ר.

מאכלים עם ברכה אחרונה שונה מצטרפים לדעת רוח"פ לשיעור לברכת נפשות

צירוף שבעת המינים או פת לירקות

אכל חצי זית משבעת המינים וחצי זית אחר מברך אחריהן בורא נ"ר וה"ה כשאכל חצי זית פת וחצי זית מדבר שמברכין בנ"ר מברך בנ"ר.

7. כף החיים אורח חיים סימן ר"י אות א'

ומשמע מדברי הפו' הנז' דאין חילוק ובין אם אכל חצי זית האחר מין שברכתו ראשונה פה"ע (כגון תפוח) או פה"א (כגון מלפפון) או שהכל (כגון בשר) דלעולם מברך אחריהם בנ"ר (כגון שאכל אתם חצי כזית תמר)

- וכ"כ בא"ח (א' מסעי ה), כף החיים (ג), אור לציון¹ (א, ט)
- וביבי"א (א, ט) כתב שלא לברך מספק.

גם משקים עם אותה ברכה אחרונה מצטרפים לשיעור. אמנם יין יש להסתפק אם מצטרף לנפשות כיון שאפשר שמתחייב כבר בברכת 'על הגפן' בזית.

צירוף משקים לברכה אחרונה

המש"ך משנ"ב שם: וכל המשקין מצטרפין לרביעית².

8. שער הציון סימן רי ס"ק ד

(ד) היינו, המשקין שהם חוץ מיין, אבל חצי רביעית יין וחצי רביעית שכר יש לעיין אם מצטרפי לבורא נפשות רבות, דהא יש ספק שמא צריך בין לברך על כזית ברכה הראויה לה:

☞ כיון שלמשנ"ב (סימן רב ס"ק נה) אין ברכת נפשות מוציא מעין ג'. ולפי זה כן יסבור היחוו"ד (ב כב).

ובאור לציון כתב כעין זה לענין מי שאכל 18 סמ"ק מז' מינים שכיון שלרמב"ם התחייב במעין ג' כבר לא יכול לברך נפשות.

☞ **אמנם דעת האג"מ** (א, עד) וכה"ח (רב, עט) שיוצא בברכת נפשות על ספק מעין ג' וממילא יסברו שמברך בורא נפשות (והאג"מ כתב שם כן להדיא)

דעת ר"י שמפני חשיבות ז' מינים הם חייבים בברכה אחרונה גם על פחות מכזית, ומברך נפשות. ודעת הרא"ש שאין השיעור יכול לשנות את סוג הברכה ועל פחות משיעור לא מברך.

1. רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן טז

ומתוך דברי ר"י משמע שאם אכל מז' מינים פחות מכשיעור שיברך אחריו בורא נפשות.

ולא נהירא לי דמסתבר דעל מין שראוי לברך עליו מעין ג' בשביל חסרון השיעור לא שייך ביה ברכה אחרת וכן משמע ההיא דרבי צדוק שלא בירך אחריו כלל דאילו בירך ברכה אחרת היה הספר מפרש איזה ברכה בירך וכן מצאתי בשם הרב ר' יונה ז"ל:

וכן דעת הר"ר אביגדור לענין שתי יין פחות מרביעית שמברך נפשות (והביא בשם ר"י שהסתפק מהו שיעור שתי המחייב ברכה אחרונה)

2. ספר האגור הלכות ברכת המזון סימן רמה

ולענין שיעור לברך ברכה אחרונה רבי' יצחק היה מסופק אם הוא בכזית או בכביצה או ברביעית. והר"ר אביגדור כהן כתב שאם שתי פחות מרביעית אין מברכין אחריו מעין שלש אלא בורא נפשות רבות וכ"כ רב אלפס קיימ' לן כל לאחריו ולא כלום מברך בורא נפשות רבות.

נראה שהאגור הבין בדברי הר"י' שהלשון 'ולבסוף ולא כלום' זהה ללשון 'לא בעי ברכה' וממילא מתחייב בברכת נפשות על פחות מכשיעור

3. רי"ף מסכת ברכות דף כו עמוד א

תני גבי אורז ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום וקיימא לן דכל ולבסוף ולא כלום מברך בורא נפשות רבות

4. רי"ף מסכת ברכות דף כז עמוד ב

כזית בעי ברכה תחלה וסוף אבל היכא דליכא כזית בעי ברכה שאסור לאדם ליהנות מן העולם הזה כלום בלא ברכה ולבסוף לא בעי ברכה:

הבית יוסף דוחה את ההשוואה וכותב ש'לא בעי ברכה' היא כפשוטו שלא מברך ברכה אחרונה על פחות מכשיעור

5. בית יוסף אורח חיים סימן רי

ודברי תימה הם היכא אמרינן דאם שתי פחות מרביעית לבסוף ולא כלום עד שילמוד משם דמברך בורא נפשות רבות ואי משום דכתב היכא דליכא כזית לא בעי ברכה לבסוף אלו דברי רי"ף עצמו הם ואין לומר בדבריו דכל לבסוף ולא כלום מברך בורא נפשות רבות שהפוסק יש לו לפרש דבריו.

ועוד דאפילו בדברי התלמוד (ברכות לז). איכא למימר דלא אמרינן דמברך בורא נפשות רבות אלא כשאומר לבסוף ולא כלום אבל אם יאמר לא בעי ברכה לבסוף משמע דלא בעי ברכה כלל ואפילו בורא נפשות רבות:

השו"ע מכריע שעל פחות מכשיעור לא מברך. אמנם מסתפק שהשיעור לברכה אחרונה במשקים הוא גם כזית

6. שולחן ערוך אור"ח ברכת הפירות סימן רי סעיף א

האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל;

ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו...

צירוף אוכלים ומשקים לשיעור

אוכלים ומשקים נפרדים לא מצטרפים

המשך משנ"ב: האוכל והשותה [דהיינו שאכל פחות מכזית ושתי פחות מרביעית] אין מצטרף אפ"ל לענין בנ"ר.

אוכלים הטבולים במשקים

לענין אכילה ביה"כ משקה שבא להכשיר אוכל דינו כאוכל (וכפי שטפל לענין ברכה ראשונה)

9. שו"ע אור"ח הלכות יום הכיפורים סימן תריב סעיף ב

כל האוכלים מצטרפים לשיעור זה, אפילו מלח שעל הבשר וציר שעל ירק.

מכאן למד המשנ"ב שהוא הין לגבי צירוף לברכה

המשך המשנ"ב ב כאן: ציר שע"ג ירק מצטרף לכזית דכל אכשורי אוכלא [משקה הבא למתק אוכל] אוכלא הוא וה"ה בפת השרוי במשקה או ביינ או ברוטב.

אמנם בחיי אדם כתב שדין יוה"כ שונה כיון שסוף סוף הרוטב תורם לישוב הדעת, משא"כ לענין ברכה אחרונה שלא שייך צירוף בין אוכלים למשקים כלל

10. חיי אדם חלק א כלל נ סעיף יז³

ונראה לי אפילו אם טבל המאכל במשקה, אינו מצטרף. וע"ש ביומא בתוס' ישנים, דדוקא לענין ישוב דעת אמרינן אכשורי אוכלין כו', וכמ"ש המ"א לענין רוטב, ודלא כמשמע מדבריו דבזה מצטרף, דליתא:

☞ **וכ"כ בילקו"י** (תרי"ג) לגבי ביסקויט שנטבל בתה שאין המשקה מצטרף לשיעור.

כשהמשקה לא בא לתקן את המאכל מודה המשנ"ב שאינו מצטרף

פת הנאכלת עם רוטב ללא טיבול

המשך המשנ"ב: אבל אם אכל הפת עם הרוטב בלא טבול אין מצטרף. אך אם היה הרוטב של המאכל מדברים שמברכין עליהן כמו על המאכל [ומבואר בסימן ר"ה] אפשר דמצטרף הרוטב להמאכל וצ"ע [ח"א].

צירוף המילוי לענין על המחיה

הסכמת הפוסקים שמילוי לא מצטרף לענין ברכה אחרונה

11. ערוך השולחן אורח חיים סימן רב סעיף י:

ונ"ל דהממולאים בבשר או בביצים או בגבינה אין הבשר והביצים והגבינה מצטרפין לכזית לענין ברכת על המחיה כיון שעומדין בפני עצמן וכל שאין מהקמח (נראה שכוונתו מהבצק) כזית מברך בורא נפשות אם אלו ממלאין לכזית.

☞ **וכ"כ אור לציון** (ב יד, כג), **ילקו"י** (רח יז), **שערי הברכה** (יד יד בשם מנח"ש א צא ד. וחו"ט שני ברכות קסא)

(לענין צירוף מרכיבי בלילת העוגה לקמח לשיעור ברכה אחרונה ראה שיעור בנושא 'ברכת החיטה')

זמן הצירוף למאכלים

חיוב ברכה אחרונה לאכילה הוא רק אם נאכל הכזית 'בכדי אכילת פרס' ונחלקו בשיעורו דקות

זמן האכילה לצירוף ברכה אחרונה

המשך משנ"ב רי, א: אכל הכזית מעט ונשתהה הרבה באכילתו אם יש מתחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף

למעשה⁴: נחלקו האחרונים בשיעור זה וכתבו שיעורים שבינ שתיים לתשע דקות (הובאו בשערי הברכה יד הערה קא). ולמעשה ישתדל לאכול תוך 4 דקות (או"צ יד יז) אך גם אם אכל תוך שש דקות יברך (שס) ויש אומרים כדיעבד גם שבע וחצי דקות (יחו"ד א יז לענין כזית מצה בפסח).

זמן האכילה לענין קביעת סעודה על פת הבאה בכסנין

אדם שקובע סעודה על פת הבאה בכסנין לאול"צ צריך לאכול כזית ראשון בכא"פ ושאר אכילה תוך שיעור עיכול שהוא 72 דקות

12. שו"ת אור לציון חלק ב פרק יב - אות ב

ב. שאלה. מהו שיעור זמן קביעות סעודה⁵ באכילת מיני מזונות כדי להתחייב עליהם לבסוף ברכת המזון.

תשובה. אם אוכל שיעור קביעות סעודה בתוך שעה וחומש, דהיינו שאוכל כמאתים ושלושים גרם מיני מזונות בתוך שעה ושתיים עשרה דקות, נחשב סעודה אחת, ומברך בתחילה המוציא לחם מן הארץ ולבסוף ברכת המזון, אבל אם אוכל שיעור זה במשך זמן יותר משעה וחומש, אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכת מעין שלוש. (ומסתמא כוונתו שאכל כזית ראשון בכא"פ⁶)

ולגרע"י צריך להקפיד שכל כזית מהשיעור יאכל בכא"פ

ובהליכות עולם (ב, קיב) צריך לאכול כל כזית בכא"פ⁷

זמן אכילה לברכת המזון מהתורה כששבע

הסתפקו האחרונים האם כששבע מאכילה עדיין צריך שיעור זמן להתחייב

המשך משנ"ב רי, א: וכתב הפמ"ג דכ"ז הוא רק לענין שיעור כזית אבל לענין פת כדי שביעה דחיובו הוא מן התורה חייב אף שאכל מעט מעט דהא עכ"פ ושבעת קרינן ביה.

שער הציון סימן רי ס"ק י: (י) וגם זה לא ברירא כולי האי, דאפשר דאף שיש כדי שביעה, ואכלת גם כן בעינן, וזה לא מקרי אכילה, כמו שכתב המגן אברהם, ואפשר דמשום זה סיים הפרי מגדים וצריך עיון. , אך אם אכל כזית אחד מזה בבת אחת, בודאי חייב מן התורה ממה נפשך, ודוק:

☞ **וכ"כ בא"ח** (חקת יב) שמברך רק אם אכל כזית בכא"פ.

זמן הצירוף למשקים

יש ספק לענין זמן השיעור במשקים ולמעשה מברך בשיעור שתיית רביעית

זמן הצירוף לענין שתיה קרה

המשך משנ"ב רי, א: ולענין שתיית רביעית⁸ אם שתה והפסיק מעט וחזר ושתה עד שהשלים לרביעית יש אומרים דאינו מצטרף וי"א דמצטרף אם לא ששהה מתחלת השתיה עד סוף השתיה יותר מכדי אכילת פרס [מלקמן בסמ"ק תרי"ב ס"י⁹] והגר"א הסכים שם בביאורו דהלכה כדעה זו השניה (וכן נראה דעת המשנ"ב לענין דיעבד בתע"ב ד בדין ארבע כוסות).

מהשו"ע משמע שהפסקה אחת אינה עוקרת שיעור שתיית רביעית

13. שולחן ערוך הלכות יום הכיפורים סימן תריב סעיף י

שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפין לכשיעור; ואם לאו, אין מצטרפין. ויש אומרים ששיעור צירוף השתיות כדי אכילת פרס, כמו צירוף אכילות

למעשה כתב כה"ח (ט) שאין שתיה מצטרפת אלא בתוך שיעור רביעית. וכן נראה דעת המשנ"ב מהמשך דבריו.

בשיעור זמן שתיית רביעית:

- **בא"ח** (א צו כט) לענין פסח כתב שלכתחילה ישתה לבת אחת וביעבד אפילו הפסיק כמה פעמים יצא, ורק לא ישתה מתחילת שתיה עד הסוף יותר מכדי שתיית רביעית.
- **אול"צ** (ב, ד, יז) לענין ברכה אחרונה כתב שאם לא שתה בבת אחת לא יברך אמנם הוסיף שאפילו שתה בקש אם שותה ברכה וולא הפסקה מברך. נמצא שהעיקר הוא ענין הרצף.
- **הרב נבנצל** כתב **5 שניות** בערך והגר"ח"ק **חצי דקה**. אריה שאג עמ' תקפז.
- **ובמנחת אשר** (ז עמ' רל) כתב בשם **הרב וזנר** שהוא **15 שניות**.
- **וברכת משה** הביא בשם **הרב קאפה** **40 שניות**.
- **ובספר שלחן הלוי** (א עמוד לו) כתב בשם **האג"מ** **60 שניות**.

זמן הצירוף לענין שתיה חמה

המשך משנ"ב רי, א: והנה לענין שתיית טה"ע וקאפ"ע שהדרך לשתותו כשהוא חם וקשה לשתותו בלא הפסק כדרך שאר משקין כ"א מעט מעט יש מחלוקת רבה בין הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה¹⁰ לדעה ראשונה הנ"ל ובמחצית השקל ובח"א מצדדים שלא לברך (כיון שלא סיים בשיעור שתיית רביעית) וכ"כ בדה"ח וכן הוא מנהג העולם.

למעשה מנהג הספרדים שלא לברך (וכ"כ יביע אומר חלק ה', אור"ח יח)

ומנהג האשכנזים לברך כיון שכך דרך שתייתו (שבט הלוי י מב יג. ש"ש נד צו) בשם הגרש"א. אבני ישפה א מא בשם הגר"ש"א והגר"ח"ק

ואנשי מעשה נוהגין שלבסוף שתייתן מניחין כדי שיעור רביעית שיצטנן מעט כדי שיוכל לשתות רביעית בלא הפסק ולברך ברכה אחרונה וטוב לעשות כן כדי לצאת אליבא דכו"ע ובפרט לדעת הגר"א הנ"ל דפסק כדעה שניה דהשיעור הוא כדי אכילת פרס לענין צירוף גם בשתיה בודאי נכון לעשות כן.

ובהלכות עולם חלק ב' עמוד קכו כתב שבקפה יש להתסתפק כיון שאין זו דרך שתיית¹¹, אמנם בתה שפעמים שותים קר מועיל ודאי.

צירוף אכילות לאחר יציאה

היסח הדעת לברכה ראשונה אינו עוקר צירוף לברכה אחרונה

אם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר מיד דבואי צריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת יש לעיין אם חזר ואכל פחות מכשיעור בכדי אכילת

פרס אם מצטרף דאולי כיון שהלך לחוץ הוי כמו היסח הדעת ועיין במ"א דמצדד דמצטרף:

ובאג"מ (א עז) כתב שמצטרף לשיעור לאחר יציאה וכן לאחר היסח הדעת (וכן נראה עיקר שלרמ"א קעח ב שינוי מקום הוא כהיסח הדעת)

צירוף אוירים לשיעור כזית

כאן משמע במשנ"ב שהאוירים לא מצטרפים לגנח כזית

המשך משנ"ב רי, א: היה פת סופגנין שנתפח עד שאין האוירים שבו נרגשים האוכל כזית ממנו כמות שהוא אינו מברך דלפי האמת לא אכל כזית. וכן אם היה כזית ונתמעט בשיעורו אין מברכין אחריו אלא א"כ דחזר ונתפח [אחרונים].

בסימן תפ"ו משמע שהאוירים מצטרפים

במשנה ברורה סימן תפו ס"ק ג כתב: משנה עוקצין ... אם אין חלל במצה אפילו היא רכה ועשויה כספוג א"צ למעכו:

ושע"ת"צ שם: ונראה פשוט דהוא הדין לענין ברכת המזון בפת ספוגית משתערת בכמות שהיא.

דעת האור לציון שצירוף האוירים נאמר רק לענין טומאה ולא לענין ברכה אחרונה ולכן צריך למעך או לטחון את המאכל כדי לבטל את האוירים שבו

ובאור לציון חלג ג' עמוד לא כתב: וביאר בשו"ת זרע אמת שם שאף שמבואר במשנה בעוקצים פרק ב' משנה ה' פת ספוגנית משתערת בכמות שהיא אין זה אלא מדרבנן להחמיר בטומאת אוכלין אבל לא להקל לברך ברכה שאינה צריכה ועוד שלענין ברכה אחרונה בעינן שיהנו מעיו בכזית וכאן אין כזית (וכ"כ במחב"ר ג.)... ועל כן עוגת טורט וכדומה אין לשערה כמות שהיא אלא יש למעכה ואחר כך למדוד את נפחה.

דעות הפוסקים בצירוף אווירים

- האוירים לא מצטרפים לשיעור – ערוה"ש** (רב ט ו'פשוט') **כה"ח** (רי יג) **אול"צ** (ג' שיעורי המצוות ענף ב)
- האוירים הרגילים מצטרפים אמנם הגדולים לא מצטרפים – הליכות שלמה** (תשרי פרק ה הע' ט) **חוט שני** (ברכות רי) למעט דברים שכולם אויר כמו במבכה שהאוירים לא מצטרפים כלל (זאת הברכה עמ' 373)
- כיון שלא בקיאים בנפח משערים לפי משקל – ילקו"י** (קנד ד. קעד יא), **תשובות והנהגות** (ב קכו)

שמסיים השיעור כולו בשבעים ושתיים דקות (אול"צ ב יב ב) ויש אומרים שצריך להקפיד שכל כזית תאכל בכדי אכילת פרס (הליכות עולם ב קיב).

זמן הצירוף למשקים – לכתחילה יש להקפיד לשתות שיעור רביעית ברצף או בהפסקה אחת לנשימה. ואם האריך יש אומרים שלא יברך ברכה אחרונה (אול"צ ב יד יז) ויש אומרים שיברך. ונראה למעשה שכל ששתה ברצף והפסיק לנשימות בלבד יברך.

זמן הצירוף למשקים חמים – מנהג הספרדים שאין מברכים ברכה אחרונה על שתיה חמה שנשתית טיפין טיפין כיון שלא נשתה תוך כדי שיעור רביעית (יבי"א ה יח). ומנהג האשכנזים לברך כיון שכך דרך שתייתה (שבט הלוי י מב יג. שש"ש נד (צו) בשם הגרשו"א. אבני ישפה א מא בשם הגרשו"א והגר"ח ק. ולא כמנהג שכתב המש"ב).

צירוף לאחר היסח הדעת ויציאה – אדם שיצא מביתו וחזר ואכל אע"פ שלענין ברכה ראשונה חייב בברכה, לענין ברכה אחרונה מצטרפים השיעורים לחיוב (משנ"ב רי ט. אג"מ א עז) ואם בסיוח דעתו מאכילה יש מסתפקים בזה (הבנת החסד לאלפים רה י במג"א) ויש אומרים שמצטרף (אג"מ שם).

צירוף אווירים לברכה אחרונה

צירוף בועות אוויר שבמאכל לשיעור – לענין צירוף בועות האויר נילקו הפוסקים. יש אומרים שכיון שאין הנאה מהאויר אינם מצטרפים לשיעור ומילא יש למעך האוירים או לטחון את המאכל לבטל אותם (ערוה"ש רב ט. כה"ח רי יג. אול"צ ג שיעורי המצוות ב). ויש שחילקו בין האוירים שהם במקום הטבעי של המאכל לבין האוירים החריגים (מנחת שלמה תשרי ה' נע"ט) ויש שכתבו שמחוסר בקיאות יש לשער במשקל (ילקו"י קנד ד. קעד יא. תשובות והנהגות ב קכז)

סיכום להלכה - צירוף אכילות לשיעור ברכה אחרונה

השיעור לברכה אחרונה

שיעור אכילה לברכה אחרונה - שיעור אכילה לברכה אחרונה על מאכל הוא כזית.

שיעור שתיה לברכה אחרונה – שיעור שתיה לחיוב ברכה אחרונה הוא רביעית. וכיון שיש אומרים שגם במשקה הוא כזית יקפיד שלא לשתות יותר מכזית ופחות מרביעית (שו"ע רי א)

צירוף שיעור לברכות שונות

הערה: ההלכות כאן לדעת רוב הפוסקים הספרדים והאשכנזים שסוברים שיש צירוף חצאי שיעורים לברכה אחרונה (בא"ח א' מסעי ה. משנ"ב רי א. כה"ח ג. אול"צ א ט). הנהוגים כגרע"י לא מצרפים שיעורים ולכן נכון שיאכלו שיעור מלא מברכת נפשות ויברכו עליו לצאת מספק.

צירוף אוכלים לברכה אחרונה זהה – האוכל שני מאכלים שברכתם האחרונה זהה כגון חצי כזית תמר וחצי כזית זיתים מצטרפים לברכת מעין ג'.

צירוף אוכלים לברכה אחרונה שונה – כאשר אוכל חצי כזית מדבר שברכתו מעין ג' וחצי כזית מדבר שברכתו בורא נפשות מצטרפים השיעורים לברכת בורא נפשות רבות (בא"ח א' מסעי ה. משנ"ב רי א. כה"ח ג. אול"צ א ט). ולכן:

- האוכל כזית ופול יברך עליו נפשות. וכן האוכל כזית עוגת קצפת.
- האוכל חצי כזית תמר וחצי כזית ירק או בשר יברך נפשות.
- האוכל חצי כזית פת ועליה חצי כזית פסטרמה יברך נפשות (משנ"ב שם).
- האוכל חצי כזית מאפה של מזונות או המוציא וחצי כזית פרי מז' מינים יברך נפשות (בא"ח שם)

כאשר מסתפק אם התחייב בברכה החשובה – כגון שאכל 18 סמ"ק תמר שלדעת הרמב"ם הוא שיעור כזית או ששתה כזית יין שיש סוברים שכבר התחייב במעין ג'. יש אומרים ששוב לא יצטרף אכילה זו לברכת נפשות (שעה"צ רי ד, אול"צ א ט) ויש אומרים שמצטרף בכל אופן (אג"מ א עז. משמעות כה"ח רב עט).

צירוף אוכלים ומשקים נפרדים – אוכלים ומשקים שנאכלים בנפרד אינם מצטרפים לשיעור ברכה אחרונה.

אוכלים הטבולים במשקה – אוכל הטבול במשקה כגון רוטב שנמצא על הירק להכשירו. או בסקויט שנטבל בתה לרככו, יש אומרים שלא מצטרפים לשיעור (חיי אדם נ יז. ילקו"י תר"י א) ויש אומרים שמצטרפים (משנ"ב כאן. שערי הברכה יד ד)

מילוי של מאפים – מאפה הממולא במילוי וכן אם נילוש עם מילוי שניכר לעצמו כגון אגוזים ובוטנים שבעוגה, אינם מצטרפים לשיעור ברכת מעין ג' של העוגה. (אור לציון ב ד, כג. ילקו"י רח יז. שערי הברכה יד יד בשם מנח"ש א צא ד. וחוט שני ברכות קסא) וראה לעיל שמצטרפים לברכת נפשות לרוה"פ.

זמן הצירוף לברכה אחרונה

זמן הצירוף למאכלים – על מנת להתחייב בברכה אחרונה צריך שיאכל כמות של כזית בשיעור זמן שנקרא כדי אכילת פרס. ונחלקו הפוסקים בשיעור זה. ולכן לכתחילה ישתדל לאכול תוך ארבע דקות ובדיעבד יברך עד שבע וחצי דקות.

זמן האכילה לקביעת סעודה על מזונות – למנהג הספרדים ששיעור קביעת סעודה הוא כמות מסוימת של ארבעה ביצים צריך לאכול הכזית הראשון בשיעור אכילת פרס כלעיל. ובהמשך האכילה יש אומרים שדי

5 לענין ברכת נטילת ידיים ראה משנ"ב קנח ח שמברך ובשהע"צ שם. וכן בהערות איש מצליח קסה ו'. (וכמדומני שבילקו"י כתב אחרת).

6 וכ"כ מתחילה בילקו"י אור"ח ז עמ' קל. ושוב הוסיף את הליכות עולם.

7 ובילקו"י כתב בשם כף החיים שצריך לאכול את כל הפרס בכדי אכילת פרס. אהביא ראייה מדבריו בפת קטנית ולענ"ד הוא ששונה ששם בכל הפרס יש כזית דגן ולכן צריך לאכול תוך שיעור לחומרא.

8 שיעור זמן רביעית:

- בבא"ח לענין פסח כתב שלכתחילה ישתה 'בבת אחת'
- ובאול"צ (ב. יד. ח) לענין ברכה אחרונה כתב שאם לא שתה בבת אחת לא יברך אמנם הוסיף שאפילו שותה בקש אם שותה ברצף וללא הפסקה מברך. נמצא שהעיקר הוא ענין הרצף.

- הרב נבנצל כתב **5 שניות** בערך והגרה"ק **חצי דקה**. אריה שאג עמ' תקפז.

- ובמשנת יוסף ז' עמ' רל כתב בשם הרב וזנר שהוא **15 שניות**.

- ובמנחת אשר ג, יד העלה לגבי יין שהוא **עשר שניות**.

- וברכת משה הביא בשם **הרב קאפח 40 שניות**.

- ובספר שלחן הלוי א' עמוד לו כתב בשם **האג"מ 60 שניות**.

ובכל אופן הוא יותר משתיה ברצף שכן מוכח בשו"ע תריב, י שיש מציאות של שתה מעט וחזר ושתה שייך תוך שתיית רביעית.

9 שלענין שתיה ביום הכיפורים כתב השו"ע בסתם שיעור רביעית וי"א בכזית וכתב משנ"ב 'מלשון המחבר משמע דהעיקר כדעה א' אבל הפר"ח והגר"א כתבו דהעיקר כדעה השניה'.

10 **שדעת הגינת ורדים** וכנה"ג צריך לברך שכך דרך תניתו. ודעת הפר"ח שלא מברכים. והודה הגינת ורדים שהמנהג בירושלים לא לברך.

11 אמנם הוסיף הנהוג כך יש לו על מה לסמוך. ובכל אופן יש להקשות שאם דרך שתיתו היא עיקר מדוע לא יברך גם כששותה לאט באים.

1 והוסיף שאם אכל 18 סמ"ק שלדעת הרמב"ם התחייב בעל המחיה, כבר לא יכול לברך נפשות. ולכן לא נכון לאכול לעולם בין 18 ל- 27 סמ"ק.

2 שער הציון סימן רי ס"ק ד

(ד) היינו, המשקין שהם חוץ מיינ, אבל חצי רביעית יין וחצי רביעית שכר יש לעיין אם מצטרפי לבורא נפשות רבות, דהא יש ספק שמא צריך ביין לברך על כזית ברכה הראויה לה:

3 לענין צירוף תמר למלפפון מודה החיי אדם למג"א

4 שו"ת יחווה דעת חלק א סימן יז

ובשיעור כדי אכילת פרס, נחלקו האחרונים,

שבליקוטי החתם סופר (חלק ו' סי' ט"ז), כתב שהוא תשע דקות.

והגאון בעל ערוך לנר בס' ביכורי יעקב (סי' תרל"ט ס"ק י"ג) כתב שהוא כשמינית שעה, (שבע דקות וחצי). וכן כתב הגאון ר' חיים פלאג'י בספר מועד לכל חי (סי' כ' אות ל"ג).

ובשו"ת צמח צדק מליובאוויטש (בשער המילואים סי' ט') כ' ששיעורו כשש דקות. ובהערה שם כתב שהוא כשבע דקות. ובשדי חמד (באסיפת דינים, אכילה, אות ג') כתב בשם דרכי הוראה, ששיעור כדי אכילת פרס כשמונה דקות. ובשו"ת תורת חסד מלובלין (חאו"ח סי' ל"ב) כתב שאין השיעור שווה בכל המאכלים, וכל מין יש לו שיעור לעצמו. ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"א (סי' קמ"ג) נראה שחולק על זה. ובשו"ת מלמד להועיל (או"ח סי' קי"ג אות ה) כתב, שקיבל מרבו הגאון ר' יצחק דוב גאב"ד וירצבורג שהוא כשמינית שעה, וטוב שהחולה ימתין ביוהכ"פ = ביום הכפורים = שמנה דקות. ובכף החיים (סי' ר"י סק"ח) כ' על פי נסיון שהוא כארבע דקות. וטוב להחמיר לכתחילה שלא ישהה באכילת הכזית כשיעור ארבע דקות. ובדיעבד יש להקל עד כשמינית שעה. (וראה בס' שיעורי תורה להגר"ח נאה ז"ל סי' ג' אות ט"ו, ובהערה שם).